

อัตลักษณ์ของพลเมืองไทยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง Thai Citizen Civic Identities for Civic Public Administration

จารุชา สหะรังษี¹, ดิน ปรัชญพฤทธิ²

Jarucha Sahudrunsi¹, Tin Pracsyapruit²

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562

E-mail : s.jarucha@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยที่จะเข้ามาทำหน้าที่พลเมืองดี มีบทบาทร่วมในการบริหารภาครัฐ มีพลังนำไปสู่การขับเคลื่อนประเทศไทยเพื่อบรรลุประโยชน์สาธารณะตามความต้องการของพลเมือง นอกจากนี้ยังศึกษากรณีผลสำเร็จของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไทย ทั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบคุณภาพ การวิเคราะห์ห่อหุ้ม โดยการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยต่างๆ จากการทำการวิจัยเอกสาร นำมาเปรียบเทียบสิ่งที่สัมพันธ์กันเพื่อเพิ่มกำลังของข้อมูล ใช้การให้เหตุผลแบบนิรนัย เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การสรุปอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยภายใต้รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนของประเทศไทยในการบรรลุประโยชน์สาธารณะ ผลการศึกษาสังเคราะห์ อัตลักษณ์ของพลเมืองที่ดีที่ควรจะมีได้ดังนี้ 1)การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา 2)เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม 3)เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม และเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและร่วมแก้ไขปัญห 4)เคารพความแตกต่าง คือมีความเข้าใจ ยอมรับ และอดทนที่จะเคารพความแตกต่าง 5)เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 6)เคารพหลักความเสมอภาค คือการเห็นทุกคนเท่าเทียมกันในแนวระนาบ (Horizontal) 7)เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม 8)เคารพและเชิดชู เชื้อฟ้าพระมหากษัตริย์ 9)มีความอดทนและเพียรพยายามมุ่งมั่นตั้งใจในการทำหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จ 10)มีความเป็นผู้นำ 11)มีความละเอียดรอบคอบถี่ถ้วนต่อความชั่ว และมุ่งทำความดีร่วมกัน(Common goods) 12)มีความภูมิใจที่เป็นคนไทย

คำสำคัญ : 1. อัตลักษณ์ของพลเมืองไทย 2. พลเมือง 3. รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

² Doctoral Student. Doctor of Philosophy in Public Administration. Faculty of Public Administration. Rangsit University, Thailand.

² คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

² Faculty of Public Administration. Rangsit University, Thailand.

* ได้รับบทความ: 28 มีนาคม 2562; แก้ไขบทความ: 27 พฤษภาคม 2562; ตอรับการตีพิมพ์: 4 มิถุนายน 2562

Received: March 28, 2019; Revised: May 27, 2019; Accepted: June 4, 2019

ABSTRACT

The research on Thai citizen civic identities for civic public administration aimed to investigate appropriate identities of ideal Thai citizens who could take part in the public administration of Thailand and drive the nation towards public interest needed by the citizens and to explore case studies of successful civic contributions to the national development. This research used qualitative research methodology which included meta-analysis. The data obtained from documentary research were gathered and synthesized via deductive reasoning leading to the conclusion of the preferred civic characteristics. The result showed that an ideal citizen should be: (1) a knowledgeable, educated, and capable person who could solve the problems, (2) a person responsible for himself, others, and the society, (3) an active participant who engages in problems and resolution, (4) a person who respects and accept differences and heterogeneity, (5) a person who respects human dignity, (6) a person who stands on egalitarianism and accepts horizontal equity, (7) a person who respect the human rights, liberty, the fair regulation of the society, (8) a person who pays respect for the king and maintain his loyalty to the king, (9) a person who possesses patience and endeavors to work on his duties to achieve the goals, (10) a person who possesses leadership, (11) a person with morality who focuses on common goods, and (12) a person with pride in being Thai.

Keywords : 1. Thai Citizen Civic Identities 2. Citizen 3. Civic Public Administration

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

รัฐประศาสนศาสตร์ยุคใหม่ ได้มีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก องค์ความรู้รัฐประศาสนศาสตร์มีความเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) จากรัฐประศาสนศาสตร์แบบฉบับซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาเรื่องระบบราชการ การบริหารและการจัดการ การปฏิบัติงานของข้าราชการมาสู่รัฐประศาสนศาสตร์ในยุคหลังนวมัย(Postmodern) ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงจุดสนใจไปสู่การศึกษาพลเมือง บทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นในการบริหารและการจัดการ รวมถึงการปฏิบัติงานบางส่วนซึ่งเดิมล้วนแต่ดำเนินการโดยรัฐบาลและข้าราชการเป็นหลัก ราษฎร ได้เปลี่ยนเป็นพลเมืองที่เข้ามามีส่วนร่วมภายในสังคม

จากงานเขียนของเพลโต “กฎหมาย” (Laws) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษา รวมทั้งได้เสนอแนวคิด พลเมืองที่สมบูรณ์ (Perfect Citizen Concept) และศิษย์ของเพลโต คือ อริสโตเติล นักคิดที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักรัฐศาสตร์คนแรกของโลก มีแนวคิดเกี่ยวกับพลเมือง คือ มนุษย์จะไปถึงศักยภาพเต็มที่ของชีวิตของเขาได้ (To reach the full potential of his life and personality) ก็ด้วยการเข้าไป

มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโพลิส (Polis) หรือชุมชนการเมือง หรือ นครรัฐ หรือกิจกรรมสาธารณะเท่านั้น (Only by participation in the affairs of a polis) ซึ่งเขาเห็นว่าคนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้นก็คือ พลเมือง (Citizens) (ภณ ใจสมัคร, 2560 : ออนไลน์)

Robert B. Denhardt and Janet Vinzant Denhardt ผู้มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนวความคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service : NPS) ได้กล่าวไว้ว่า “ข้าราชการไม่ได้ส่งมอบบริการสู่ลูกค้า แต่เขาส่งมอบประชาธิปไตย” (Denhardt R.& Denhardt J., 2007 : xi) การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) และการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) เป็นพื้นฐานที่นำมาสู่แนวความคิดของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง คือการที่เริ่มให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ ซึ่งภาครัฐเองก็ต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่ในการยอมรับให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมและต้องเตรียมพร้อมในการวางนโยบายสำหรับพลเมือง การเปิดพื้นที่ให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการคิดการแสดงความคิดเห็นในการบริหารประเทศ การเลือกตั้งตัวแทน หรือแม้กระทั่งการที่พลเมืองจะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเอง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557 : 39) การบริการสาธารณะแนวใหม่ ให้ความสำคัญกับเรื่องคุณค่าหรืออุดมการณ์ โดยเฉพาะคุณค่าความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าเรื่องประสิทธิภาพ (Value of Democracy) ความเป็นพลเมือง (Citizenship) และผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) สำหรับแนวคิดพื้นฐานหรือรากฐานของแนวความคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่นั้น ประกอบด้วยรากฐาน 4 ประการหลัก คือ 1) ทฤษฎีประชาธิปไตยพลเมือง (Theories of Democratic Citizenship) 2) ตัวแบบชุมชนและประชาสังคม (Models of Community and Civil Society) 3) มนุษยนิยมองค์การและรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ (Organizational Humanism and the New Public Administration) 4) รัฐประศาสนศาสตร์หลังสมัยใหม่ (Postmodern Public Administration)

ซึ่งรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง จะสามารถช่วยปรับปรุงการบริหารบ้านเมืองเพื่อให้พ้นจากความไม่ชอบธรรม มุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจการบ้านเมือง และพัฒนาสังคมด้วยตนเอง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557 : 20-21) พลเมือง ก็คือพลกำลังของประเทศ ที่มีส่วนเป็นเจ้าของประเทศนั้น โดยมีสิทธิหน้าที่ ความรับผิดชอบตามกฎหมาย ดังนั้นถ้าพลเมืองเข้าใจถึงภาระหน้าที่ของตนเอง และดำรงตนให้เป็นไปตามภาระหน้าที่แล้ว การดำเนินการของบ้านเมืองก็ย่อมเป็นไปอย่างเรียบร้อย ลดการคอร์รัปชัน และทำให้บ้านเมืองเกิดการพัฒนา เพราะทุกคนไม่ได้เกี่ยงว่าเรื่องของประเทศเป็นหน้าที่ของใคร แต่ล้วนเป็นหน้าที่ของทุกคน

เมื่อรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมีความสำคัญและมีความจำเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประเด็นสำคัญประการหนึ่ง คือ พลเมืองที่ดีหรือพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศให้บรรลุประโยชน์สาธารณะควรมีอัตลักษณ์เช่นใด พลเมืองไทยควรจะมีอัตลักษณ์เช่นไร ที่จะเข้ามาทำหน้าที่พลเมืองดี มีบทบาทสนับสนุนให้รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองในประเทศไทยสามารถเกิดขึ้น เกิดการขับเคลื่อน และคงอยู่ตลอดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยที่สนับสนุนให้เกิดการบริหารแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

2.2 เพื่อศึกษาผลที่ตามมาของการที่พลเมืองมีส่วนร่วมในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

3. ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

ผลการศึกษาจะแสดงอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยที่จะทำให้เกิดการบริหารแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองและนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศโดยการบริหารและมีส่วนร่วมโดยภาคพลเมือง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาอัตลักษณ์ของพลเมืองที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนของประเทศไทย โดยจะทำการศึกษาจาก 1) แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์กระแสหลัก 2) แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์กับลักษณะพลเมืองของประเทศไทย 3) อัตลักษณ์ของคนไทย เพื่อวิเคราะห์หาอัตลักษณ์ของพลเมืองที่เหมาะสมกับคนไทย ที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนประเทศไทยอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

โดยงานศึกษานี้จะใช้วิธีการวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative) ศึกษาแบบการวิเคราะห์ทอถิมาน (Meta-Analysis) คือการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยต่าง ๆ กันจากการทำการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดสิ่งที่พบเหมือนกันและความสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มกำลังทางสถิติ (Statistical Power) ของค่าที่สนใจ ซึ่งมีกำลังทางสถิติสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับค่าวัดจากงานศึกษาเดียว เกณฑ์ที่สำคัญในการคัดเลือกเอกสารประกอบด้วย 1) ความจริง 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ 3) การเป็นตัวแทน และ 4) ความหมาย (Scott, 1990 : 1-2) ทั้งนี้ใช้การให้เหตุผลแบบนิรนัย (Deductive Reasoning) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) นำไปสู่การสรุปอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยภายใต้รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนของประเทศไทยในการบรรลุประโยชน์สาธารณะ โดยมีการอบการศึกษาแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลเมือง แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดและทฤษฎีผู้นำและภาวะผู้นำ แนวคิดอัตลักษณ์ของความเป็นพลเมืองในต่างประเทศ แนวคิดทฤษฎีพุทธปรัชญากับการเป็นพลเมืองดี และแนวคิดและงานวิจัยอัตลักษณ์ของความเป็นพลเมืองในประเทศไทย

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยที่สนับสนุนให้เกิดการบริหารแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง พบว่าอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยประกอบไปด้วยอัตลักษณ์ 12 ประการ ได้แก่

5.1.1 การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา คือการที่พลเมืองได้รับการศึกษาโดยมีความรู้เข้าใจ จนสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจสังคมที่ตนอยู่และสังคมโลก โดยในการคิดวิเคราะห์นี้ไม่มีความโน้มเอียง และสามารถที่จะเข้าใจ ระบุสาเหตุ และ

แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็น

5.1.2 เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม คือเริ่มต้นตั้งแต่ที่ตนเองต้องมีความเข้าใจว่าตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งการอยู่ในสังคมนั้นไม่สามารถที่จะอยู่ได้เพียงลำพังแต่ผู้เดียว ดังนั้นในการอยู่ร่วมกันในสังคมพลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยอยู่ภายใต้สิทธิและเสรีภาพที่ตนเองมี รวมทั้งเข้าใจถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นว่าเป็นเช่นไร ทั้งนี้ต้องไม่ไปก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และสุดท้ายคือต้องตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

5.1.3 เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม และเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหาคือการที่พลเมืองมีส่วนร่วมในชุมชน ประเทศชาติ ในการที่จะช่วยพัฒนาชุมชน รวมทั้งมีความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของภาครัฐ และเข้าใจแนวทางที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกันคือบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข พลเมืองมีความสุข และเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น

5.1.4 เคารพความแตกต่าง คือมีความเข้าใจ ยอมรับ และอดทนที่จะเคารพความแตกต่าง คือมีความเข้าใจ ยอมรับ และอดทนที่จะเคารพถึงความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นในด้านวัฒนธรรม การรับฟังความคิดเห็นที่มีความแตกต่างจากของตนเอง ไม่ใช่มองว่าสิ่งที่คนอื่นเห็นต่างจากตนไปจะเป็นสิ่งที่ผิด

5.1.5 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือยอมรับในภูมิมนุษย์ของแต่ละคน โดยไม่คำนึงว่าสถานภาพทางสังคมของแต่ละคนจะเป็นเช่นไร ให้คุณค่าของความเป็นคนตามธรรมชาติ

5.1.6 เคารพหลักความเสมอภาค คือการเห็นทุกคนเท่าเทียมกันในแนวนอน (horizontal) มองคนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน

5.1.7 เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม คือการเคารพสิทธิผู้อื่นไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น มีอิสรภาพ (Liberty) และพึ่งพาตนเองได้ (Independent) ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ และเคารพกติกา เคารพกฎหมายใช้กติกาในการแก้ปัญหาไม่ใช่กำลังและยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย เพื่อที่จะทำให้ไม่เกิดความขัดแย้ง

5.1.8 เคารพและเชิดชู เชื้อพืชมหากษัตริย์ คือในประเทศที่มีการปกครองเป็นแบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) นั้น จะมีพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือในบางประเทศเป็นสัญลักษณ์ แต่ในสำหรับประเทศไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยประมาณ 80 กว่าปี คนไทยก็ยังคงมีความจงรักภักดีและเทอดทูนพระมหากษัตริย์

5.1.9 มีความอดทนและเพียรพยายามมุ่งมั่นตั้งใจในการทำหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จ คือความมุ่งมั่นและเพียรพยายามที่จะทำหน้าที่ที่รับผิดชอบให้สำเร็จ

5.1.10 มีความเป็นผู้นำ คือการที่พลเมืองมีภาวะผู้นำ (Civic Leadership) อยู่ในตนเองซึ่งจะเป็นรากฐานในการที่จะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพลเมือง โดยภาวะพลเมืองนี้ไม่ใช่หน้าที่แต่เป็นกิจกรรม โดยทุกคนสามารถเป็นผู้นำได้ทุกเวลาและทุกสถานที่

5.1.11 มีความละอายเกรงกลัวต่อความชั่ว และมุ่งทำความดีร่วมกัน (Common Goods) คือการที่มีความระลึกละอายอยู่ในตัวพลเมืองทุกคนที่ละอายที่จะกระทำในสิ่งที่ไม่ดีขัดต่อศีลธรรม ระเบียบและกฎหมาย ทั้งนี้ก็จะทำให้พลเมืองหันมาทำความดีร่วมกัน

5.1.12 มีความภูมิใจที่เป็นคนไทย คือมีความภูมิใจในมาตุภูมิของตนเองคือประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลให้เฝ้าระวังจะทำหน้าที่ให้กับประเทศ

5.2 ผลการศึกษาผลที่ตามมาของการที่พลเมืองมีส่วนร่วมในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองพบว่า จากการที่ไปศึกษาในกรณีศึกษาทั้ง 4 เรื่อง พบว่าพลเมืองไทยนั้นมีส่วนร่วมในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ตามที่ได้ค้นพบตามผลการวิจัยภายใต้อัตลักษณ์พลเมืองไทยทั้ง 12 ประการ โดยแสดงให้เห็นถึงว่าในยามที่มีปัญหาหรือเกิดเหตุการณ์ที่สูญเสีย หรือเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ พลเมืองไทยจะเข้ามามีส่วนร่วม และแก้ไขปัญหา โดยมีพื้นฐานมาจาก 3 เสาหลักของประเทศคือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 การศึกษาอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยที่สนับสนุนให้เกิดการบริหารแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง พบว่าอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยนั้นประกอบไปด้วย 12 ประการ ได้แก่ 1) การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา 2) เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม 3) เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม และเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหา 4) เคารพความแตกต่าง คือมีความเข้าใจ ยอมรับ และอดทนที่จะเคารพความแตกต่าง 5) เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ 6) เคารพหลักความเสมอภาค คือการเห็นทุกคนเท่าเทียมกันในแนวนอน (Horizontal) 7) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม 8) เคารพและเชิดชู เชื้อพระมหากษัตริย์ 9) มีความอดทนและเพียรพยายามมุ่งมั่นตั้งใจในการทำหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จ 10) มีความเป็นผู้นำ 11) มีความละเอียดรอบคอบต่อความชั่ว และมุ่งทำความดีร่วมกัน (Common Goods) 12) มีความภูมิใจที่เป็นคนไทย ซึ่งจากอัตลักษณ์พลเมืองไทยข้างต้นนี้ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายละเอียดของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ที่มุ่งเน้นให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยไม่ต้องรอให้รัฐเข้ามาสั่งการ เน้นการจัดการตัวเองของประชาชน (Self-Government) และประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ที่ถูกหล่อหลอมด้วยคุณธรรมพลเมือง (Civic Virtue) (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557 : 65) เพื่อให้เกิดการทำความดีร่วมกัน (Common Goods) คือ อารมณ์และความรู้สึกที่ขยายกว้างขึ้นของความรับผิดชอบต่อพลเมือง หรือครอบครัว เพื่อที่ความต้องการ ช่วยทำให้เกิดความก้าวหน้า จากพลเมืองไปสู่ชุมชน และภูมิภาค ซึ่งความรับผิดชอบนี้พลเมืองแต่ละคนจะ ช่วยในการริเริ่มการกระทำกับคนอื่นในนามของรูปแบบชุมชนขนาดใหญ่ (Charislip & O'Malley, 2013 : 159) ซึ่งสอดคล้องกับของอัตลักษณ์ของพลเมืองดี ที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับสังคมไทยใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านกาย ได้แก่ มีความสามารถในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสื่อสารรับรู้ข่าวสาร 2) ด้านทักษะทางสังคม ได้แก่ มีความรับผิดชอบต่อ เคารพกฎหมาย และมีความซื่อสัตย์สุจริต 3) ด้านจิตใจ ได้แก่ มีสำนึกความเป็นไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ และ 4) ด้านปัญญา ได้แก่ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง แก้ปัญหาแบบสันติวิธี และ เคารพความแตกต่าง

โดยสามารถแสดงการเปรียบเทียบระหว่างนักรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองกับอัตลักษณ์ของพลเมืองไทย ซึ่งมีความสอดคล้องกัน โดยสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบนักรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองกับอัตลักษณ์ของพลเมืองไทย

ประเด็นที่น่าสนใจ	รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง	อัตลักษณ์ของพลเมืองไทย
ใครเป็นนัก รัฐประศาสนศาสตร์	นักวิชาชีพที่เป็นพลเมือง (Citizen Expert) หรือเป็นพลเมืองที่รู้ รัฐประศาสนศาสตร์	- การเป็นผู้มีความรู้ มีการศึกษา คือเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในสังคมที่อยู่และสังคมโลก
มีใครหรืออะไรเป็นแรงจูงใจ ในการริเริ่มงาน	ร่วมสร้างและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน	- เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม และเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหา คือการมีส่วนร่วมในชุมชน ประเทศชาติในการที่จะช่วยพัฒนาประเทศ - มีความอดทนและเพียรพยายามมุ่งมั่นตั้งใจในการทำหน้าที่ให้บรรลุผลสำเร็จ - มีความละเอียดเกรงกลัวต่อความชั่วและมุ่งทำความดีร่วมกัน (Common Goods)
ใครเป็นผู้รับผิดชอบ	พลเมืองทุกคน	- พลเมืองไทยทุกคน และเป็นพลเมืองที่มีภาวะความเป็นผู้นำ (Civic Leadership) อยู่ในตนเองซึ่งจะเป็นรากฐานในการช่วยเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพลเมือง ที่จะส่งผลให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจ	รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง	อัตลักษณ์ของพลเมืองไทย
เป้าหมายของการทำงาน	เพื่อแก้ปัญหาและสร้างเครือข่ายชุมชนร่วมกัน	- มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา โดยในการคิดวิเคราะห์นี้ไม่มีความโน้มเอียง และสามารถที่จะเข้าใจ ระบุสาเหตุ และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็น - เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม คือไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดผู้อื่น และเคารพกฎกติกาไม่ใช้กำลังแก้ปัญหา
วิธีการทำงานเป็นหลัก	ใช้ชุมชนและสังคมร่วมกันในการแก้ปัญหา เป็นลักษณะงานสาธารณะ (Public Work)	- พลเมืองที่มีส่วนร่วม และเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และร่วมแก้ไขปัญหา พลเมืองมีส่วนร่วมในชุมชน ประเทศชาติ ในการที่จะช่วยพัฒนาชุมชน
วิธีทำความเข้าใจให้กับผู้ร่วมงาน	เรียนรู้จากการทำงาน จากการสร้างความสัมพันธ์ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม	- เคารพความแตกต่าง คือมีความเข้าใจ ยอมรับ และอดทนที่จะเคารพความแตกต่าง เป็นการเรียนรู้ว่าคนอื่นที่เห็นต่างจากตนไม่ใช่สิ่งที่ผิด - เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเรียนรู้การให้คุณค่าคนตามธรรมชาติ โดยไม่คำนึงว่าสถานภาพทางสังคมของแต่ละคนจะเป็นเช่นไร
		- เคารพหลักความเสมอภาค คือการเห็นทุกคนเท่าเทียมกันในแนวระนาบ (Horizontal)

ประเด็นที่น่าสนใจ	รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง	อัตลักษณ์ของพลเมืองไทย
ที่มาของความรู้ในการทำงาน	ให้ความสำคัญกับสถานการณ์ความ จริงในท้องถิ่น ชุมชน ประสบการณ์ พอกับการให้ความสำคัญกับทฤษฎี	- พลเมืองได้รับการศึกษาโดยมีความรู้ เข้าใจความเข้าใจ จนสามารถที่จะมอง เห็นและเข้าใจสังคมที่ตนอยู่และ สังคมโลก มีความรับผิดชอบต่อ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม - เคารพและเชิดชู เชื้อฟงพระมหา กษัตริย์ คือเรียนรู้จากสิ่งที่พระมหา กษัตริย์วางโครงการไว้ให้และลงมือ ทำตาม
ทักษะหรือความชำนาญของ นักรัฐประศาสนศาสตร์	ใช้การบูรณาการ การสังเคราะห์จาก บริบทโดยรวม	- การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และความสามารถในการคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหา โดยในการ คิดวิเคราะห์นี้ไม่มีความโน้มเอียง และสามารถที่จะเข้าใจ ระบุสาเหตุ ได้
หน้าที่หลักนัก รัฐประศาสนศาสตร์	กระตุ้นให้พลเมืองเข้ามาทำงานเพื่อ ส่วนรวม	- เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ที่มา: ดัดแปลงจาก เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557 : 70

6.2 ผลการศึกษาผลที่ตามมาของการที่พลเมืองมีส่วนร่วมในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองพบว่า
จากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 4 เรื่อง พบว่าพลเมืองไทยมีส่วนร่วมในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ตามที่ได้
ค้นพบตามผลการวิจัยอัตลักษณ์พลเมืองไทยทั้ง 12 ประการ ซึ่งพบว่าในยามที่ประเทศไทยประสบปัญหา
หรือเกิดเหตุการณ์สูญเสีย หรือเหตุการณ์ไม่ปกติ พลเมืองไทยจะเข้ามามีส่วนร่วม และแก้ไขปัญหา โดยม
ความสัมพันธ์กับ 3 เสาหลักของประเทศคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังที่ปรากฏในกรณีศึกษาดังนี้

โครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” และโครงการ “จิตอาสาเฉพาะกิจ งานพระราชพิธี
ถวายพระเพลิงพระบรมศพ”โครงการนี้เื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ
บดินทรเทพยวรางกูร ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หน่วยราชการในพระองค์ ร่วมกับหน่วย
งานราชการต่างๆ และประชาชนที่มีจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งผลปรากฏว่ามี
ประชาชนคนไทยเข้าร่วมจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการร่วมเป็นจิตอาสา หรือการทำงานเพื่อสาธารณะ
อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการแสดงให้เห็นถึงพลังแห่งคุณค่าของความรัก ความศรัทธาเทิดทูนและความ
จงรักภักดีของปวงชนชาวไทยที่มีต่อพระมหากษัตริย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมิทธมหาภูมิพล อดุลยเดช
บรมนาถบพิตร โดยพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในงานพระราชพิธีในงาน 8 ประเภท ได้แก่ งานดอกไม้จันทน์

งานประชาสัมพันธ์ งานโยธา งานขนส่งเพื่อความปลอดภัยของประชาชน งานบริการประชาชน งานแพทย์ งานรักษาความปลอดภัย และงานจราจร โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 4,006,825 คน ทั้งนี้ยังไม่รวมกับประชาชนที่เข้ามาถวายดอกไม้จันทน์ร่วม 20 ล้านคน (สำนักพระราชวัง, 2561 : ออนไลน์) โดยที่ไม่ได้มีค่าตอบแทนจากโครงการนี้จะเห็นว่าประชาชนคนไทยไม่ใช่คนไม่มีคุณภาพ แต่คนไทยมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจการงานสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยที่ได้สรุปไว้ได้แก่ 1) เคารพ เชิดชูพระมหากษัตริย์ 2) มีส่วนร่วม 3) มีความสามัคคี 4) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 5) การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น 6) มีจิตสำนึกสาธารณะ (Public Mind) และ 7) เห็นทุกคนเท่าเทียมกันในการที่ออกมาช่วยในกิจกรรมจิตอาสา

ความเป็นพลเมืองกรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน (ธนวัฒน์ พรหมทอง และ วรพงศ์ ตระการศิริพันธ์, 2560 : 103-127) เป็นกรณีศึกษาที่ศึกษาถึงการวัดระดับความเป็นพลเมืองและปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นพลเมือง ที่เกิดจากการพึ่งพาตนเองภายหลังจากการได้รับผลกระทบจากพายุไต้ฝุ่นถล่มในปี พ.ศ. 2538 โดยพลเมืองแก้ไขปัญหาตนเองไม่รอให้ราชการเข้ามาช่วยเหลือ จนเมื่อทางราชการได้ทราบเรื่องทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงจัง จึงเปรียบได้ว่าเป็นชุมชนพลเมืองต้นแบบ โดยสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพลเมืองไทยคือ 1) มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว 2) การมีภาวะผู้นำพลเมือง 3) การมีส่วนร่วม 4) ส่งเสริมคนดี

รายงานวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมเหษณ์, Eugenie Merieau, และ Michael Volpe, 2555 : 1-31) จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) การจัดทำตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย 2) ศึกษาประเด็นความสำคัญที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในทัศนะของประชาชนชาวไทยและ 3) ศึกษาการมีอยู่ของความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทย ซึ่งศึกษาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศจำนวน 1,500 คน โดยเป็นการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 1 - 15 มิถุนายน 2554 ก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 และระหว่างวันที่ 15 กรกฎาคม - สิงหาคม 2554 หลังการเลือกตั้ง ซึ่งผลจากงานวิจัยที่ได้นั้นมีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของพลเมืองไทย คือ 1) มีความภูมิใจที่เป็นคนไทย คือมีความภูมิใจในมาตุภูมิของตนเองคือประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลให้ที่อยากจะทำความดีให้กับประเทศ ซึ่งตรงกับเรื่องการมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย 2) มีความละเอียดเกรงกลัวต่อความชั่ว และมุ่งทำความดีร่วมกัน (Common Goods) คือการที่มีความระลึกละอยู่ในตัวพลเมืองทุกคนที่ละอายที่จะกระทำในสิ่งที่ไม่ดีขัดต่อศีลธรรม ระเบียบและกฎหมาย ทั้งนี้ก็จะทำให้พลเมืองหันมามุ่งทำความดีร่วมกัน ตรงกับข้อสองเรื่องการทำงานแบบสุจริต 3) เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม คือเริ่มต้นตั้งแต่ที่ตนเองต้องมีความเข้าใจว่าตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งการอยู่ในสังคมนั้นไม่สามารถที่จะอยู่ได้เพียงลำพังแต่ผู้เดียว ดังนั้นในการอยู่ร่วมกันในสังคมพลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยอยู่ภายใต้สิทธิและเสรีภาพที่ตนเองมี รวมทั้งเข้าใจถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นว่าเป็นเช่นไร ทั้งนี้ต้องไม่ไปก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และสุดท้ายคือต้องตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตรงกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย

งานวิจัยเรื่องความเป็นพลเมืองกับการบริหารจัดการตนเองของชุมชนไทย (มานิตดา ชาญไชย, 2559 : 77-95) เป็นการศึกษาความเป็นพลเมืองและเงื่อนไขในการเกิดความเป็นพลเมืองภายใต้บริบทการบริหารจัดการตนเองของชุมชนไทย 15 ชุมชน โดยแบ่งเป็นจากภาคเหนือ 3 ชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ชุมชน ภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคตะวันออก 3 ชุมชน ภาคใต้ 3 ชุมชน และกรุงเทพฯ และปริมณฑล 3 ชุมชน พบว่าอัตลักษณ์ที่ดีของความเป็นพลเมือง (Civic Virtue) ประกอบด้วยอัตลักษณ์ดังนี้ ความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การมีส่วนร่วมในชุมชนหรือสังคม การเคารพกฎและกติกาของชุมชนหรือสังคม ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การพึ่งตนเองและการพึ่งพากันภายในชุมชน การยึดหลักภราดรภาพ การมีจิตสำนึกสาธารณะ ความมีเหตุผล การยึดถือคุณธรรมเพื่อส่วนรวม การมีลักษณะของความเป็นผู้นำ การรู้จักและเข้าใจตนเอง ความกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาและความผิดหวัง การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาอัตลักษณ์ของพลเมืองไทย ในแบบของคนไทยนั้น ควรมีการสนับสนุนจากภาครัฐที่จะกำหนดให้มีการสร้างการใช้สติและปัญญาตามความหมายของพุทธปรัชญา โดยปลูกฝังไปในจิตใจตั้งแต่วัยเด็กผ่านนโยบายทางการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาภายในตัวบุคคล มิใช่การพัฒนาสมรรถภาพทางปัญญาเพื่อการแข่งขันเพียงอย่างเดียว เช่นเดียวกับโครงการ โตไปไม่โกง ที่ไม่ได้แข่งขันด้วยปัญญา แต่เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนแทน ซึ่งรัฐบาลควรจะทำให้การสนับสนุนโครงการในลักษณะนี้ให้มีเพิ่มขึ้นต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

จากผลการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ของพลเมืองไทย 12 ประการข้างต้น ในการพัฒนาพลเมืองดี บุคคลจะต้องมีการพัฒนาตัวเองเพื่อให้เกิดสติและปัญญาในการดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหา ซึ่งตามหลักพุทธปรัชญา ที่แสวงหาความรู้จากความจริงภายนอกและภายใน หลักการแสวงหาองค์ความรู้ต้องกำกับด้วยสติและปัญญา โดยมุ่งเน้นไปที่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งก็คือหลักของธรรมชาติ เป็นคำสอนที่มีเหตุผล สามารถพิสูจน์ทดลองได้ และเป็นความจริงสากล เปิดกว้างให้ศาสนิกชนต่างๆ สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้โดยไม่มีการแบ่งแยกศาสนา ดังนั้น พลเมืองต้องมีการฝึกสติและปัญญาเพื่อจะสามารถเผชิญกับปัญหาเข้าใจถึงหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้มีความพร้อมที่จะเข้าไปสนับสนุนรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองได้

โดยหลักธรรมเพื่อที่จะฝึกบุคคลให้พร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองที่หมายถึงการเป็นพลเมืองดี ประกอบด้วย อันดับแรก คือ อริยสัจ 4 ที่สอนให้เราสามารถแก้ปัญหาได้ คือเป็นการสอนในเรื่อง 1) จาระไนปัญหา (ทุกข์) 2) ชีเหตุแห่งปัญหา (สมุทัย) 3) บอกจุดหมาย (นิโรธ) 4) สาธยายวิธีทำการ (มรรค) ดังนั้นถ้าเราเข้าใจปัญหาแล้วการแก้ปัญหาก็จะทำได้ตรงจุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553 : 893)

ลำดับถัดมาในด้านการพัฒนาคนนั้นจะแบ่งได้เป็น 4 ด้าน ตามหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา คือการพัฒนาทำให้ติดต่อกับปฏิบัติต่อสิ่งภายนอกด้วยดี ซึ่งเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Development) ศีลภาวนา คือการฝึกปฏิบัติความประพฤติให้อยู่ในระเบียบวินัย

สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ (Moral Development) จิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิตใจให้มีความเข้มแข็ง (Cultivation of The Heart: Emotional Development) และปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญาให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ด้วยความเป็นจริง (Cultivation of Wisdom: Intellectual Development) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559 : 37)

นอกจากนี้แล้วพลเมืองที่ดีจะต้องประกอบไปด้วยความรับผิดชอบหน้าที่โดยหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุดก็คือครอบครัว ซึ่งบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวได้ดีแล้วก็จะส่งผลต่อสังคมส่วนใหญ่ให้เจริญรุ่งเรือง ซึ่งจะอยู่ในหลักธรรมเรื่องทิส 6 ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลต่อบุคคล ประกอบไปด้วย 1) ปุริตถิมทิส แปลว่า ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา บิดา 2) ทักขิมทิส แปลว่า ทิสเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์ 3) ปัจฉิมทิส แปลว่า ทิสเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาหรือสามี 4) อุตตรทิส แปลว่า ทิสเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย 5) เภฏฐิมทิส แปลว่า ทิสเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้ ลูกน้อง 6) อุปริมทิส แปลว่า ทิสเบื้องบน ได้แก่ สมณชีพราหมณ์ทั้งหลาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559 : 265)

ซึ่งการเป็นพลเมืองเป็นสถานะของทุกคนโดยไม่ได้อำนาจว่าอยู่ในบทบาทหรือตำแหน่งใด แต่พลเมืองนั้นสามารถไปทำหน้าที่ในการเป็นข้าราชการซึ่งก็มีหลักธรรมในการที่ข้าราชการพึงปฏิบัติคือ ราชสวัสดิธรรม ประกอบไปด้วยหลักธรรม 49 ประการ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ 1) ธรรมะเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระราชา คือ การรู้จักสถานะและบทบาทหน้าที่ของตนเอง 2) ธรรมะเกี่ยวกับการควบคุมตนเองของข้าราชการ คือความมีสติ การใช้ปัญญา ความไม่หวั่นไหวตามโลกธรรม 3) ธรรมะเกี่ยวกับการงานโดยตรง (มานพ นักการเรือน, 2546 : 77)

และลำดับสุดท้ายคือหลักธรรมเรื่อง โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการส่งเสริมในการอบรมคนอย่างมีสติ ช่วยให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี มีระบบ ไม่มองเพียงผิวเผิน พิจารณาตามเหตุและผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อ้างถึงใน วรรณ สุตติวิจิตร, 2541 : 9-13)

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาถึงแนวทางในการก่อให้เกิดอัตลักษณ์พึงประสงค์ในพลเมืองได้อย่างกว้างขวางและสร้างให้มีความยั่งยืนได้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นการวางรากฐานที่ดีให้กับสังคมไทยต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

ถวิลวดี บุรีกุล, รัชวดี แสงมเหษณ์, Eugenie Merieau, และ Michael Volpe. (2555). **ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า.

ธนวัฒน์ พรหมทอง, และ วรพงศ์ ตระการศิรินนท์. (2560). การศึกษาความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน. **วารสารรัฐศาสตร์และ รัฐประศาสนศาสตร์**. 8(2). 103-127.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2561. จาก http://www.watnyanaves.net/uploads/File/books/pdf/dictionary_of_buddhism_pra-muan-dhaa-ma.pdf
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- ภณ ใจสมัคร. (2560). **ความเป็นพลเมืองในสังคมยุคใหม่**. สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2561. จาก http://ge.kbu.ac.th/Download9_files/img/07.pdf
- มานพ นักการเรือน. (2546). **การวิเคราะห์การบริหารและการปกครองในคัมภีร์ชาดก**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มานิตา ขาญไชย. (2559). **ความเป็นพลเมืองกับการบริหารจัดการตนเองชุมชนไทย**. วารสารรัฐราษฎร์. 59(1). 77-95.
- วรรณ สุทธิจิตร. (2541). **พุทธวิธีสอนในระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักพระราชวัง. (2561). **โครงการจิตอาสา “เราทำความ ดี ด้วยหัวใจ”**. สืบค้นเมื่อ 27 มีนาคม 2561. จาก <http://www.brh.thaigov.net/webboard/index.php?topic= 55.0>
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวไลยพร รัตนเศรษฐ. (2557). **รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- Chrislip, D. D., O’Malley, E. (2013). **For the Common Good: Redefining Civic Leadership**. Wichita, KS : Kansas Leadership Center Press.
- Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2007). **The new public service: Serving, not steering**. Armonk, N.Y : M.E. Sharpe.
- Scott, J. (1990). **A matter of record: Documentary sources in social research**. Cambridge, UK : Polity Press.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก ศาสตราจารย์ ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ คณบดีคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ประธานกรรมการสอบ และรองศาสตราจารย์จุมพล หนิมพานิช ศาสตราจารย์(กิตติคุณ) ดร.สุเทพ เชาวลิตร กรรมการสอบ และคณาจารย์ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ทุกท่าน ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณครอบครัวและเพื่อนๆ รัฐประศาสนศาสตร์รุ่นที่ 7 มหาวิทยาลัยรังสิต และท่านอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้